

2. GRANICE WIELKOPOLSKI WEDŁUG *ATLASU JĘZYKA I KULTURY LUDOWEJ WIELKOPOLSKI*

Według Encyklopedii PWN podstawą do wyznaczenia regionu etnograficznego jest występowanie wśród mieszkańców określonego terenu zespołu cech odróżniających ich od mieszkańców terenów sąsiednich, na przykład odmiennej gwary, ubioru, budownictwa, specyficznych form zdobniczych. Granice mogą też wyznaczać dominujące zajęcia ludności i świadomość tradycji pochodzenia.

*Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski, pod redakcją językoznawcy prof. Zenona Sobierajskiego i etnologa prof. Józefa Burszty, to kolejne (po *Kulturze ludowej Wielkopolski*) monumentalne opracowanie monograficzne poświęcone temu regionowi. Składa się na niego aż 797 map wraz z opisami. Prof. Z. Sobierajski, w porozumieniu z prof. J. Bursztą, zebrał w 1970 r. badaczy z Instytutu Filologii Polskiej i Katedry Etnografii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz historyków opracowujących mapy pomocnicze. Zespół miał za zadanie opracować mapy etnograficzno-lingwistyczne, pokazujące, co z dawnych podziałów mikroregionalnych zachowało się w języku i kulturze Wielkopolski, a także jakie zjawiska pojawiły się pod wpływem zachodzących wówczas przemian kulturowo-językowych.*

Na potrzeby prac nad atlasem, prowadzonych zasadniczo w latach 1971-76, wyznaczono siatkę punktów badawczych obejmujących 109 miejscowości oddalonych od siebie średnio o 15-18 km (na mapie linia niebieska). Siatka ta powstała w oparciu o wsie uwzględnione wcześniej w monografiach gwarowych oraz miejscowości, w których nagrania współcześnie przeprowadzano. Przede wszystkim jednak wyznaczono granice obszaru, na którym znalazły się punkty badawcze. W centrum zainteresowań naukowych znalazł się, podobnie jak w przypadku *Kultury ludowej Wielkopolski* pod red. J. Burszty, obszar historycznej Wielkopolski z XIV-XVIII wieku, czyli przedrozbiorowe województwa poznańskie i kaliskie. Uwzględniono też cztery miejscowości z terenów na północ od Noteci: trzy wsie z Krajny (Podróżna, gm. Krajenka; Gromadno, gm. Wyrzysk; Wąwelnio, gm. Sośno) należącej do staropolskiego województwa kaliskiego oraz wieś Gościeradz (gm. Sicienko) z historycznego województwa inowrocławskiego. Pominięto natomiast wysunięte najdalej na północ, sięgające rzeki Kamionki (prawego dopływu Brdy), fragmenty przedrozbiorowych województw poznańskiego i kaliskiego, gdyż objęły je wcześniej badania prowadzone do *Atlasu językowego Kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*. Jednocześnie uwzględniono punkty badawcze z terenów na północny i południowy wschód od granic historycznych

Wielkopolski. Były to znajdujące się na Kujawach miejsca (Niszczewice, gm. Złotniki Kujawskie; Zakrzewo-Sędzin, gm. Zakrzewo; Witowo-Budziszław, gm. Bytoń; Zakrzewo, gm. Babiak; Świętosławice, gm. Izbica Kujawska) z obszaru dawnych województw inowrocławskiego i brzeskiego, a także miejscowości należące w XVIII wieku do województwa sieradzkiego: okolice Turku, Poddębic, Sieradza, Ostrzeszowa, Wieruszowa, Kępna i Wielunia. Tereny te dodano ze względów metodycznych, dla ustalenia międzyregionalnych przeciwieństw językowych i kulturowych oraz niezawodnych kryteriów przy wyznaczaniu granic mikroregionów. Wskazane obszary nazwano pograniczne (na mapie kolor przerzedzony czerwony).

Autorka: Małgorzata Sawicka

BIBLIOGRAFIA:

Kaczorowski B. (red.)

2007 *Obyczaje, języki, ludy świata. Encyklopedia PWN*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Sobierajski Z.

1979 *Przebieg prac nad atlasem*, w: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, Z. Sobierajski (red.), t. I *Gospodarstwo domowe - Pożywienie, cz. 2 Wstęp do całości - komentarze do map 1-115*, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, s. 9-19.

ŹRÓDŁA I MATERIAŁY:

Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski; Wikipedia:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Atlas_j%C4%99zyka_i_kultury_ludowej_Wielkopolski